

DRUŽBENA OBČUTLJIVOST V TERMINOLOŠKIH SLOVARJIH

Mitja Trojar, Mojca Žagar Karer

Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, ZRC SAZU, Ljubljana

UDK 811.163.6'374.26:81'272

Članek analizira, koliko družbeno občutljivi so sodobni slovenski terminološki slovarji. V slovarjih je bilo pregledano navajanje ženskih oblik terminov, ki poimenujejo osebe, in raba označevalnika *slabšalno*. Nakazane so tudi nekatere rešitve, ki bi jih lahko uporabili terminografi pri prihodnjih slovarskih projektih.

terminološki slovarji, družbeno občutljivost, ženske oblike, označevalniki, definicije

The paper analyses the level of political correctness in modern Slovene terminological dictionaries. We analysed how the dictionaries treat feminine forms of nouns and the use of the label *slabšalno*. We suggest some solutions which could be used by terminographers in future dictionary projects.

terminological dictionaries, political correctness, feminine forms, labels, definitions

1 Uvod

Politična korektnost (oz. družbeno občutljivost)¹ je postala del besedišča in širše odnosa do sveta kot posledica široke javne razprave, ki se je začela v akademskem svetu v ZDA v poznih 80. letih 20. stoletja. Začelo se je z idealistično intervencijo, s katero naj bi prečistili jezik in odpravili zgodovinske krivice v upanju na izboljšanje družbenih razmerij, danes pa se pojavlja v različnih oblikah na številnih družbenih področjih (Huges 2010: 3). V 90. letih 20. stoletja se je tudi v Sloveniji odprla razprava o družbeni občutljivosti oz. natančneje o neseksistični rabi jezika.

Zanimalo nas je, kako se je na te razprave odzvala terminologija in kako se družbeno občutljivost odraža v terminoloških slovarjih. Pri tem nas bo zanimalo, v kolikšni meri sodobni terminološki slovarji² ob moških oblikah terminov, ki poimenujejo osebe, navajajo

tudi ženske oblike in na kakšen način, ter smiselnost rabe označevalnika *slabšalno*.

2 Družbeno občutljivost

2.1 Družbeno občutljivost v jeziku

Jeretič (2001: 336) politično korektnost definira kot »neko posebno dejanje, ki je izvršeno z izrekanjem, torej kot posebno vrsto govornega dejanja, ki je etično-politično motivirano, saj je motiv za to dejanje etična pozicija boja proti kulturnim krivicam«. Poudari, da je treba najprej z analizo ugotoviti, kateri so tisti jezikovni elementi, ki pri prizadetih osebah povzročajo nelagodje; razlikuje površinsko politično korektnost, pri kateri gre za »bontonsko izbiranje ustreznih izrazov«, in politično korektnost kot politično dejanje, ki se opira na analize diskurzov in na željo izogniti se kulturnim krivicam (prav tam: 344).

¹ V literaturi se pojavljata izraza *politična korektnost* in *družbeno občutljivost*. V članku uporabljamo izraz *družbeno občutljivost*, razen kadar gre za neposredno prevzemanje iz literature.

² V Sekciji za terminološke slovarje ISJFR ZRC SAZU smo sodelavci Ljudmila Bokal, dr. Tanja Fajfar, dr. Marjeta Humar, dr. Mateja Jemec Tomazin, Mitja Trojar in dr. Mojca Žagar Karer pregledali 35 slovenskih terminoloških slovarjev, ki so izšli v letih 2006–2012. Seznama slovarjev ne navajamo v celoti zaradi omejenega prostora, kadar smo uporabili primere iz konkretnih slovarjev, pa so ti seveda navedeni med viri.

Družbena občutljivost med drugim zajema tudi neseksistično rabo jezika. Leta 1995 sta Žagar in M. Milharčič Hladnik na pobudo Urada za žensko politiko pripravila *Temeljna izhodišča prizadevanj za odpravo seksistične rabe jezika*. V njih seksistično rabo jezika opredeljujeta »kot sistematično rabo moške (slovnice) oblike namesto in na mestu ženske, zapostavljanje, zamolčevanje oz. neomenjanje žensk v korist moških in uporabo žaljivih stereotipov ter prisposodob« (Žagar, Milharčič Hladnik 1995: 7). Med problemi, ki jih izpostavljata, je med drugim generična raba izključujočih, praviloma moških oblik v pravnih aktih in oglasih, kar bi utegnilo povzročiti, da se ženske ne bi prepoznale kot naslovnice (npr. pri tipično moških poklicih); veljalo naj bi tudi obratno. V javni razpravi o *Temeljnih izhodiščih* (Jeram, Kozmik 1995: 19–55) so jezikoslovci večinoma poudarjali nezaznamovanost moškega spola v slovenščini. Po mnenju E. D. Bahovec je prevlada moških oblik v jeziku posledica dosedanje prevlade moških v družbi – ko bo konec te prevlade, tudi jezik ne bo več problematičen; k temu lahko prispevamo tudi tako, da sprožimo jezikovne spremembe. Stabej (1997: 65–68) opisuje probleme pri obojespolni redakciji šolske zakonodaje, ki je na koncu Državni zbor ni sprejel, in meni, da bo k odpravi seksistične rabe jezika več prispevalo sprejetje standardne klasifikacije poklicev, ki je leta 1997 izšla v obojespolni redakciji, saj gre za pravni dokument, ki usmerja in pomaga tvorcem besedil.

2.2 Družbena občutljivost v terminologiji

Družbena občutljivost se v terminologiji pogosto kaže s skrbjo strokovnjakov, da izrazi, ki označujejo strokovne pojme, s seboj ne bi nosili negativne konotacije, ki bi utegnili vplivati na negativno vrednotenje samega pojma. V splošnem je to seveda smiselno, saj je ravno terminologija del leksike, ki že po

definiciji ni ekspresivna (Vidovič Muha 2000: 118). Tudi kadar termin nastane s terminologizacijo iz splošnega jezika, se ekspresivnost tipično izgubi, ko začne beseda funkcionirati kot termin, npr. *miška* v računalniški terminologiji. Včasih pa se zdi, da gredo strokovnjaki v želji po čisti nezaznamovanosti terminov nekoliko predaleč. Sodelavci Sekcije za terminološke slovarje smo pred dvema letoma dobili vprašanje, ali je termin *varovanec* (oseba, za katero pod določenimi pogoji skrbijo drugi) danes še ustrezen. Strokovnjaki s področja socialnega dela so ob zamenjavi zakonodaje predlagali, da bi namesto ustaljenega termina *varovanec* uporabljali izraz *oseba pod skrbništvom* oz. *oseba v skrbništvu*. Omenjena predloga sta s stališča terminologije manj ustrezna – obkraj gre za opisno poimenovanje, zaradi česar je iz termina težje tvoriti besedno družino, poleg tega je kršeno tudi zelo pomembno terminološko načelo ustaljenosti. Vprašanje je, ali je opisni termin res nezaznamovan – problem je dejansko v odnosu govorcev do samega pojma.³

3 Družbena občutljivost v neterminoloških slovarjih

Gorjanc (2004: 153–161) opozarja, da slovarji v družbi funkcionirajo kot avtoritativne knjige, zaradi česar lahko rešitve v njih služijo kot argument za spodbujanje in širjenje nestrpnosti. Avtorja zanima vprašanje politične korektnosti v splošnih slovarjih, pri čemer analizira nabor iztočnic, slovarske razlage in zglede rabe. Ugotavlja, da je recimo v *Slovenskem pravopisu* (2001) bistveno več negativnih čustvenih poimenovanj za ženske (npr. *babišče*), kot jih izkazujejo podatki o rabi v korpusu Fida, kar pomeni, da je bilo v slovar nekritično uvrščenih veliko izrazov, ki so danes redki ali pa sploh ne obstajajo več. Problematična so tudi »poimenovanja, ki niso del komunikacijske realnosti, ampak jih za poimenovanje manjšine vsili vplivna večina«

³ Podoben primer se je zgodil pri nedavni spremembi Zakona o izvajanju rejniške dejavnosti, ko so termin *rejenec* nadomestili z *otrok*, hkrati pa termina ostajata *rejnik* (oseba, ki se ukvarja z rejništvom) in *rejništvo* (dejavnost).

(Gorjanc 2004: 157), npr. *istospolnik* za *homoseksualec*, kar odpira pot k nadaljnji stigmatizaciji marginaliziranih manjšin. Zelo pomembne so tudi jasne in nedvoumne oznake o rabi – neprimeren je npr. označevalnik *poudarjalno* za besedi *zamorec* in *zamorka*.

Družbena neobčutljivost se v slovarjih lahko odraža tudi v razlagah, še bolj očitna pa je pri zgledih, tudi v primerih, ko je razlaga besede povsem korektna. Zgledi rabe so pogosto izrazito stereotipni. S. Atkins in Rundell (2008: 425–426) opozarjata, da morajo biti leksikografi (izpostavljeni so slovarji, namenjeni učenju tujega jezika) posebno pozorni na besede, ki se nanašajo na etnično/rasno poreklo, invalidnost, spolno usmerjenost, starost in spol, da bi se uporabnik lahko izognil zadregam, ker ne pozna nujno vseh sociokulturnih norm, ki veljajo v določeni jezikovni skupnosti. To je mogoče doseči z definicijo ali s pojasnili, pri čemer avtorja opozarjata, da je pri pojasnilih težko najti ravnotežje med uporabnimi opozorili in pretirano previdnostjo.

Z družbeno občutljivostjo je povezan tudi problem navajanja ženskih oblik oz. poimenovanj žensk⁴ v slovarjih. V zadnjih letih na ta problem opozarjajo korpusni jezikoslovci (Gorjanc 2004: 160, 2005: 206; Grabnar 2010: 10–35). Prvo vprašanje je, ali v opisih sodobne slovenščine navajati vse ženske oblike, tudi tiste, ki se v rabi pojavljajo veliko redkeje kot moške oblike. Gre za sistemsko asimetrijo, ki je nastala kot posledica argumenta, da je v slovenščini moški slovnični spol nezaznamovan (Toporišič 2000: 266) in zunajjezikovnega dejstva, da na nekaterih področjih v družbi pač še vedno prevladujejo moški. Zato ni nenavadno, da tudi korpusni podatki kažejo, da so veliko pogostejše moške oblike. Nekateri korpusni jezikoslovci pri tem zagovarjajo stališče, da je treba v opise jezika vnesti nekaj družbene občutljivosti, konkretno, da je pri ženskih oblikah treba v slovar zajeti tudi oblike z nižjo pogostostjo

pojavljanja (Grabnar 2010: 13). Drugo vprašanje je, ali je smiselno obravnavati poimenovanja za ženske kot samostojne iztočnice ali kot oblikoslovne različice. K. Grabnar (2010: 16, 17) zagovarja stališče, da je treba ta poimenovanja obravnavati kot samostojne iztočnice, kar podkrepi z opažanjem, da lahko prihaja pri poimenovanjih za ženske in moške do razlik na ravni pomenov in kolokacijskih nizov, seveda pa se pomenski strukturi lahko tudi prekrivata.

3.1 Terminološki slovarji

Glede na to, da je za terminologijo značilno, da izhaja iz pojmovnega sistema stroke, se zdi, da družbena občutljivost v terminoloških slovarjih ne pride do izraza. Kljub temu pregled slovarjev pokaže, da tudi na videz nevtralna predstavitev terminologije v slovarjih ni vedno povsem nevtralna. V terminoloških slovarjih smo opazovali navajanje ženskih oblik in rabo označevalnika⁵ *slabšalno*.

3.1.1 Ženske oblike terminov, ki poimenujejo osebe

Pri pregledu 35 sodobnih terminoloških slovarjev smo ugotovili, da večina terminoloških slovarjev (28) ne navaja ženskih oblik terminov, ki poimenujejo osebe (v nadaljevanju ženske oblike). To samo po sebi še ne pomeni, da so ti slovarji družbeno neobčutljivi, saj je mogoče, da v terminoloških slovarjih sploh ni poimenovanj za osebe. M. Košmrlj Levačič (2007: 583–584) pojasnjuje tako odločitev v *Botaničnem terminološkem slovarju*. Gre za terminološki slovar v ožjem smislu, ki vsebuje le člene, relevantne za pojmovni sistem stroke, zato termini, ki poimenujejo osebe (npr. *botanik*, *fitocenolog*), niso upoštevani. Njihov pomen je namreč »pomensko prozoren«, razlaga pa posredna ('strokovnjak za botaniko', 'strokovnjak za fitocenologijo'). Gre torej za utemeljeno odločitev uredništva, da zavestno izpusti poimenovanja

⁴ K. Grabnar (2010: 11) jih imenuje *ženska poimenovanja oseb*.

⁵ V članku uporabljamo termin *označevalnik*, *kvalifikator* pa le v povezavi s SSKJ.

za osebe, ki so v botaniki predvidljiva, posledično pa vprašanje ženskih oblik za ta slovar ni več relevantno. Predvidljivost poimenovanj za osebe je značilna tudi za nekatere druge stroke, zlasti za naravoslovne in tehniške.

Seveda pa je treba upoštevati, da se stroke med seboj razlikujejo tudi glede obsega in pomembnosti terminov, ki poimenujejo osebe. *Gledališki terminološki slovar* (GTS) recimo vsebuje veliko terminov, ki poimenujejo osebe (*igrallec* in *igralka*, *režiser* in *režiserka*, *dramaturg* in *dramaturginja* itn.), kar je smiselno, saj zaradi narave gledališke stroke ta poimenovanja sodijo v samo jedro gledališke terminologije.

Ženske oblike so navedene v 7 slovarjih, od tega v 3 slovarjih (*Farmaceutski terminološki slovar* (FTS), *Bibliotekarski terminološki slovar* (BTS), GTS) sistematično.⁶ V 4 slovarjih (*Slovenski smučarski slovar* (SSS), *Slovenski medicinski e-slovar* (SMS), *Turistični terminološki slovar* (TTS), *Športni terminološki slovar* (ŠTS)) se ženske oblike sicer pojavljajo, a nesistematično.

V SSS tako najdemo npr. *alpskega smučarja* in *alpsko smučarko*, *deskarja na snegu* in *deskarko na snegu*, ne najdemo pa ženskih oblik pri terminih *sedeči smučar*, *serviser*, *smučarski reprezentant*. V SMS najdemo npr. *bakteriologa* in *bakteriologinjo*, *klavstrofoba* in *klavstrofobko*, ne najdemo pa ženskih oblik pri terminih *kancerofob*, *koterapevt*, *vegan*. V TTS najdemo npr. *popotnika* in *popotnico*, *potovalnega agenta* in *potovalno agentko*, ne najdemo pa ženskih oblik

pri terminih *pustolovec*, *gospodarstvenik*, *skandinavski turist*. V ŠTS najdemo npr. *judoista* in *judoistko*, *trenerja* in *trenerko*, ne najdemo pa ženskih oblik pri terminih *kanuist*, *kapetan*, *osebni trener*. Razlogi za nepopolno navajanje ženskih oblik v uvodih pregledanih slovarjev žal niso pojasnjeni, kar pomeni, da so verjetno posledica nepozornosti avtorjev slovarjev. Če se avtorji odločijo za navajanje ženskih oblik, bi jih morali navajati povsod, če pa nekatere ženske oblike niso navedene, bi morali biti razlogi za to pojasnjeni v uvodu slovarja.

Zanimalo nas je tudi, na kakšen način so ženske oblike prikazane. Tudi v tem pogledu se slovarji razlikujejo: 4 slovarji (SSS, SMS, BTS, GTS) ženske oblike prikazujejo kot ločene iztočnice, 2 slovarja (TTS, ŠTS) kot del iztočnice, pri čemer je ženska oblika ločena z vejico (npr. *trener*; *trenerka*), 1 slovar (FTS) pa ženske oblike navaja v zaglavju (npr. *bolnišnični farmacevt* -ega -a m bolnišnična farmacevtka -e -e ž).⁷ Podoben način navajanja kot v FTS so uporabili tudi v *Velikem slovarju tujk* (2002 (VTS)), s to razliko, da so v zaglavju samo tiste ženske oblike, ki ne zmotijo abecediranja, ostale pa na koncu slovarskega sestavka (VST: X).

Zlasti pri slovarjih, ki so sprejeli odločitev, da bodo ženske oblike obravnavali kot samostojne iztočnice, nas je zanimalo, kakšne so definicije teh terminov.⁸ V vseh 4 slovarjih, ki so se odločili za to možnost, v razlagah najdemo več tipov, najpogostejši so trije:

⁶ Ženske oblike so sistematično navajane tudi v *LGBTQ slovarju*, ki vsekakor sodi med ožje specializirane slovarje, ne pa tudi med terminološke slovarje, saj ne gre za besedišče stroke, ampak za besedišče skupine govorcev, ki pripadajo skupnosti LGBTQ. Primerjalno smo ga upoštevali, ker je zanimiv prav zaradi družbene občutljivosti; opozarja namreč, da je pri recepciji in ocenjevanju slovarja zelo pomemben kontekst nastajanja slovarja: kdo ga izdaja, za koga in kako; npr. določena skupnost morda predvsem za svoje člane. Tak slovar si lahko dovoli več, npr. ekspresivnost v razlagah in (samo)ironične zglede rabe.

⁷ *LGBTQ slovar* navaja ženske oblike večinoma kot oblikoslovne variante, npr. *aseksualec/ka*, včasih tudi v ločenih iztočnicah (npr. *trans moški*, *trans ženska*), smiselno ne navaja ženskih oblik, kadar se izraz nanaša samo na moške (npr. *aktivc*) in obratno (npr. *amazonka*).

⁸ Edini slovar, ki se v uvodu eksplicitno opredeli do rabe ženskih oblik v definicijah, je SSS: »Kljub novejšim jezikovnim težnjam omenjati moško in žensko obliko kot enakovredni v slovaropisju še zmeraj velja, da je jezikovno nevtralna moška oblika. V razlagah sta obe kategoriji omenjeni le, kadar bi bila omemba samo nevtralne moške oblike nepopolna informacija.« (SSS: 14)

a) z obrazilom za moški oz. ženski spol

Ta tip je precej pogost, npr. *knjižničar* 'knjižničar (1), ki [...]', *knjižničarka informatorka* 'knjižničarka (1), ki [...]' (BTS); *kardiolog* 'zdravnik specialist za srčne bolezni', *kardiologinja* 'zdravnica specialista za srčne bolezni' (SMS).

b) oseba, ki : ženska, ki / kdor : ženska, ki

Pri tem tipu je moška oblika rabljena kot generična, ženska oblika pa se rabi samo za ženske. Npr. *smučar* 'oseba, ki [...]', *smučarka* 'ženska, ki [...]' (SSS); *amaterski knjižničar* 'oseba, ki [...]', *amaterska knjižničarka* 'ženska, ki [...]'; *knjižnični uporabnik* 'kdor [...]', *knjižnična uporabnica* 'ženska, ki [...]' (BTS); *darovalec* 'oseba, ki [...]', *darovalka* 'ženska, ki [...]' (SMS); *gledalec* 'kdor [...]', *gledalka* 'ženska, ki [...]' (GTS).

c) moški, ki : ženska, ki

Ta tip je najpogostejši v SSS (npr. *biatlonec* 'moški, ki [...]', *biatlonka* 'ženska, ki [...]'), pojavi se tudi v SMS (npr. *apatik* 'apatičen moški', *apatičarka* 'apatična ženska'). Pri tem tipu ni upoštevana mogoča generična raba moške oblike.

Ugotovimo lahko, da tipi razlag niso poenoteni niti med slovarji niti znotraj samih slovarjev. Pričakovali bi, da so razlage enotne vsaj pri slovarjih, ki ženske oblike navajajo kot del iztočnice, a se tudi tu izkaže, da so precej poljubne. Oglejmo si npr. nekaj primerov iz TTS: *izletnik*, *izletnica* 'obiskovalec/-ka, ki [...]'; *avanturist*, *avanturistka* 'kdor [...]'; *poskuševalec*, *poskuševalka* 'strokovnjak za [...]'. Zdi se, da pravega premisleka o funkciji ženskih oblik v terminoloških slovarjih v resnici ni bilo.

Po drugi strani pa lahko kot pozitivni zgled izpostavimo FTS, ki ženske oblike

sistematično navaja v zaglavju. Avtorji FTS – ki tudi v uvodu jasno zapišejo: »Slovar vsebuje [...] poimenovanja za ženske poklice in strokovne nazive, ki pa so zaradi ekonomičnosti pridani moški obliki« (FTS: 12) – v razlagah kot nevtralen spol uporabljajo moškega, npr. *koordinator farmacevtske skrbi* -ja — — m koordinatorka farmacevtske skrbi -e — — ž 'magister farmacije, ki [...]'.

Z vidika terminologije, ki izhaja iz pojma, je tak način navajanja ženskih oblik ustrezen, saj uporabnik slovarja dobi informacijo, kakšen je termin, če (v konkretnem primeru) označuje žensko, hkrati pa se definicije ne podvajajo (z razliko spola), saj je pojem pravzaprav v obeh primerih enak – za razliko od splošnih leksemov, kjer pomenska prekrivnost v takih primerih ni vedno samoumevna.

3.1.2 Označevalnik *slabšalno*

Eden izmed načinov, kako terminološki slovar pokaže svoje vrednotenje sveta oz. svojo družbeno (ne)občutljivost, je označevalnik *slabšalno*. Med pregledanimi 35 slovarji se pojavi zelo redko, in sicer samo v 2 slovarjih: v GTS (tako je označen eden od pomenov pri naslednjih iztočnicah: *amater*, *amaterka*, *circusant*, *circusantka*, *deklamacija*, *deklamator*, *deklamatorka*, *deklamirati*, *diletant*, *diletantka*, *poza*, *solist*, *solistka*; skupaj 13-krat) in v SMS (*alkoholičarka*, *alkoholik*, *bebec*, *grbavec*, *grbavka*, *histeričarka*, *histerik*, *homoseksualka*, *jalov*, *jalovost*, *pijanec*, *skopljenec*, *skopljenka*; skupaj 13-krat).⁹

Funkcija tega označevalnika je eksplisitno razložena samo v uvodu GTS, in sicer kot »izrazje, ki ima izrazito slabšalni prizvok« (GTS: 12), a ta razlaga ne pove veliko. V SMS je omenjen med slogovnimi označevalniki, ki nakazujejo, da je termin odsvečevan, namesto podrobnejšega pojasnila pa je

⁹ V *LGBTQ slovarju* se pojavi skupaj 11-krat (*bi pa ne more*, *buča*, *feget/fegi*, *lezbača*, *lezbura*, *možača*, *peder*, *pederica*, *pedrula/pedrulja*, *vulva*, *queer (kvir)*). Beseda *peder* ('1. izvorno slabšalno, glej gej; 2. ljubkavalno, glej gej') je zanimiva zato, ker je z vidika konotativnosti očitno doživela podoben razvoj kot angleška beseda *nigger*: slovar *Dictionary.com* v opombi o rabi navaja, da gre verjetno za najbolj žaljivo besedo v angleščini, da pa se med Afroameričani uporablja nevtravno in za izražanje bližine. Slovar *Wiktionary* opozarja, da je pomembno, *kdo* jo uporabi: če jo uporabljajo nečrnci, je skoraj vedno žaljiva.

dodan le primer. Vsebina označevalnika bi morala biti v uvodu slovarja jasno definirana, prav tako tudi razmerje do drugih označevalnikov. Omenjena slovarja se torej zanašata na intuitivno razumevanje označevalnika *slabšalno* in se navezujeta na sistem kvalifikatorjev v SSKJ,¹⁰ v Uvodu (§ 148) je kvalifikator *slabš.* definiran kot »[z]aničljiva, prezirljiva beseda, pomen ali zveza«.

Z vidika strukture slovarja so ti primeri problematični predvsem takrat, ko slovar uporabnika ne usmeri k nevtralnemu izrazu (SMS: *homoseksualka* slabš. → *lezbijka*; *lezbijka* žarg. istospolno usmerjena oseba ženskega spola; sin. *homoseksualka*) ali ko je izraz, označen z označevalnikom *slabšalno*, uporabljen v razlagi drugega termina (*alkoholik* v razlagi termina *alkoholizem gama* pri iztočnici *alkoholizem*); to seveda tudi zbuja dvome o pravilnosti pripisovanja teh označevalnikov. Nekatere izraze, ki so dejansko postali slabšalni in so zato tudi že opuščeni, pa SMS navaja kot povsem nevtralne: *debilen/debilnost*, *imbecil/imbecilnost*, *idiot/idiotija*.¹¹ M. Humar (2009: 87) ugotavlja, da so v SMS s *slabšalno* označena slabšalna poimenovanja iz splošnega jezika. Glede na to, da praviloma ne gre za termine, po našem mnenju ti izrazi ne sodijo v terminološki slovar.

Po drugi strani pa skupina izrazov iz GTS, označenih z označevalnikom *slabšalno*, označuje pojme s področja gledališča, ki sodijo v terminološki slovar, hkrati pa navaja tudi 2. pomen, ki sodi le v splošni slovar (npr. *deklamator* '1. nekdanji igralec, ki kot izrazil uporablja zlasti ritmizirani govor, izrazito dikcijo, glasovno barvanje 2. *slabš.* nastopajoči, ki govori vzneseno, a vsebinsko prazno').

4 Zaključek

Tudi v terminoloških slovarjih se lahko najdejo vrednostne sodbe o nekaterih dru-

žbenih skupinah, zato morajo biti terminografi družbeno občutljivi. Zanimivo je zlasti navajanje ženskih oblik, ki sicer niso nujne, kadar pa se avtorji slovarja odločijo, da jih bodo upoštevali, se kot primeren način kaže navajanje v zaglavju. Kot pozitivni zgled izpostavimo FTS, ki ženske oblike navaja sistematično v zaglavju, kar rešuje zadrege s podvojenimi definicijami, hkrati pa uporabniku slovarja ponudi informacijo o obliki termina, če ta (v konkretnem primeru) označuje žensko. Označevalnik *slabšalno* v terminoloških slovarjih ni funkcionalen – praviloma izrazi, ki so označeni s tem označevalnikom, sploh ne sodijo v terminološki slovar.

Literatura

- ATKINS, B. T. Sue, RUNDELL, Michael, 2008: *The Oxford guide to practical lexicography*. Oxford, New York: Oxford University Press.
- GORJANC, Vojko, 2004: Politična korektnost in slovarki opisi slovenščine – zgolj modna muha? Marko Stabej (ur.): *Moderno v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi*. 40 SSJLK. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovenistiko, Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik. 153–161.
- GORJANC, Vojko, 2005: Neposredno in posredno žaljiv govor v jezikovnih priročnikih: diskurz slovarjev slovenskega jezika. *Družboslovne razprave* 21/48. 197–209. <http://dk.fdv.uni-lj.si/dr/dr48Gorjanc.PDF>
- GRABNAR, Katja, 2010: Slikar slika, slikarka ilustrira? Vprašanje ženskih poimenovanj oseb v opisu sodobne slovenščine. Špela Vintar (ur.): *Slovenske korpusne raziskave*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 10–35.
- HUGHES, Geoffrey, 2010: *Political Correctness: A History of Semantics and Culture*. Maldon, Mass.: Wiley-Blackwell.
- HUMAR, Marjeta, 2009: Sinonimija v slovenskih terminoloških slovarjih. Nina Ledinek, Mojca Žagar Karer, Marjeta Humar (ur.):

¹⁰ Naslonitev na SSKJ je razvidna iz podobnosti nekaterih razlag in dejstva, da se oba slovarja delno ujemata s SSKJ pri uporabi označevalnika *slabšalno*.

¹¹ Prim. M. Tomori in Zihlerl (1999: 304): »Včasih so za blago duševno manjrazvitost uporabljali izraz debilnost, za zmerno in hudo duševno manjrazvitost imbecilnost, za globoko duševno manjrazvitost pa izraz idiotija.«

- Terminologija in sodobna terminografija.* Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. 75–95.
- JERAM, Jasna, KOZMIK, Vera (ur.), 1995: *Neseksistična raba jezika.* Ljubljana: Vlada Republike Slovenije, Urad za žensko politiko.
- JERETIČ, Sebastjan, 2001: Politična korektnost: primer uporabnic in uporabnikov nedovoljenih drog. *Teorija in praksa* 38/2. 328–345. <http://dk.fdv.uni-lj.si/tip/tip20012Jeretic.PDF>
- KOŠMRLJ - LEVAČIČ, Borislava, 2007: O terminih z vidika terminografske prakse. Irena Orel (ur.): *Razvoj slovenskega strokovnega jezika. Obdobja 24.* Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovenistiko, Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik. 583–598. <http://www.centerslo.net/files/file/simpozij/sim24/KosmrljLevacic.pdf>
- STABEJ, Marko, 1997: Seksizem kot jezikovno-politični problem. Aleksandra Derganc (ur.): *Ženska v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi.* 33. SSJLK. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovanske jezike in književnosti. 57–68.
- TOMORI, Martina, ZIHERL, Slavko, 1999: *Psihiatrija.* Ljubljana: Littera picta Ljubljana, Medicinska fakulteta Univerze v Ljubljani.
- TOPORIŠIČ, Jože, 2000: *Slovenska slovnica.* Maribor: Založba Obzorja.
- VIDOVIČ MUHA, Ada, 2000: *Slovensko leksikalno pomenoslovje: govorica slovarja.* Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- ŽAGAR, Igor Ž., MILHARČIČ HLADNIK, Mirjam, 1995: Temeljna izhodišča prizadevanj za odpravo seksistične rabe jezika. Jasna Jeram, Vera Kozmik (ur.): *Neseksistična raba jezika.* Ljubljana: Vlada Republike Slovenije, Urad za žensko politiko. 7–18.
- Slovarji**
- BIBIČ, Špela idr. (ur.), 2011: *LGBTQ slovar: slovar lezbičnih, gejevskih, biseksualnih, transspolnih, transseksualnih in queer besed.* Ljubljana: Kulturni center Q (klub Tiffany), Društvo ŠKUC. https://www.kulturnicenterq.org/lgbtqslovar/wp-content/themes/04LGBTQslovar/pdf/LGBTQ_slovar.pdf
- Dictionary.com:* <http://dictionary.reference.com/browse/nigger?s=t>
- GUČEK, Aleš idr. (ur.), 2011: *Slovenski smučarski slovar.* Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- HUMAR, Marjeta idr. (ur.), 2007: *Gledališki terminološki slovar.* Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- KALIŠNIK, Miroslav (ur.), 2009: *Slovenski medicinski e-slovar.* Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Medicinska fakulteta, Lek d. d. <http://www.lek.si/si/skrb-za-zdravje/medicinski-slovar>
- KANIČ, Ivan idr. (ur.), 2009: *Bibliotekarski terminološki slovar.* Ljubljana: Zveza bibliotekarskih društev Slovenije, Narodna in univerzitetna knjižnica.
- KRISTAN, Silvo, 2012: *Športni terminološki slovar. Delovni izvod za širšo strokovno razpravo.* Ljubljana: Fakulteta za šport.
- MIKOLIČ, Vesna idr., 2013: *Turistični terminološki slovar.* <http://www.termania.net/slovarji/78/turisticni-terminoloski-slovar>
- OBREZA, Aleš idr. (ur.), 2011: *Farmacevtski terminološki slovar.* Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- SSKJ, elektronska izdaja. Ljubljana: SAZU, ZRC SAZU, DZS, 2005.
- TAVZES, Miloš (ur.), 2002: *Veliki slovar tujk.* Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Wiktionary:* <http://en.wiktionary.org/wiki/nigger>.